

БЕЗПЕЧНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ: НОВІ ВИМІРИ БЕЗПЕКИ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ОБЛАСТІ, ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ НЕГАТИВНИМ БЕЗПЕКОВИМ ЯВИЩАМ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Безпечне освітнє середовище - це сукупність умов, які захищають учасників освітнього процесу від фізичної, психологічної чи майнової шкоди, виключають будь-які прояви насильства та сприяють емоційному благополуччю.

В умовах сучасних викликів цей процес вимагає комплексного підходу як на національному, так і на регіональному рівні.

Нові виміри безпеки в освітньому середовищі Одещини ґрунтуються на впровадженні оновленої Концепції безпеки закладів освіти та посилених вимогах законодавства про безпеку у школах.

Ключові зміни та заходи, що діють в області для захисту учнів і запобігання ризикам, охоплюють кілька основних напрямів.

Новим вимірами фізичної безпеки та доступу до закладів освіти є:

облаштування укриттів як надійних захисних споруд, що відповідають нормам ДСНС, забезпечують безперебійний доступ та дозволяють організувати навчання офлайн або у змішаному форматі;

обмеження доступу та охорона закладів освіти, що полягає у запровадженні суворих правил доступу до територій, необхідності обгородження територій та встановлення «тривожних кнопок» для екстреного виклику поліції, залучення спеціалізованої охорони - підрозділів поліції охорони або ліцензованих охоронних компаній МВС;

дієві правила (алгоритми) евакуації, що передбачає набуття практичних навичок шляхом проведення регулярних тренувальних евакуацій з урахуванням різних сценаріїв небезпеки.

Діяльність з питань запобігання та протидії негативним явищам полягає у необхідності проведення роботи з:

протидії булінгу (цькуванню) в колективах шляхом розроблення алгоритмів миттєвого реагування на прояви цькування, необхідності проведення превентивної інформаційно-профілактичної роботи зі здобувачами освіти із залученням фахівців соціально-психологічної служби для медіації конфліктів;

кібербезпеки та безпечності інформаційного простору, що зумовлює системну просвітницьку роботу серед дітей щодо безпеки в інтернеті, захисту персональних даних, запобігання кібербулінгу та секстингу;

мінної та загальної безпеки, що передбачає проведення уроків і тренінгів для дітей спільно з рятувальниками та правоохоронцями з правил поведінки з вибухонебезпечними предметами та алгоритмів дій під час сигналу «Повітряна тривога»;

створення системи (правил) безпечного освітнього середовища - візуальної дорожньої карти для кожного закладу щодо формування простору, де панує повага та безпека, внутрішнього документу кожного закладу, який детально описує правила поведінки, права учасників процесу, механізми підтримки постраждалих та захисту від булінгу чи дискримінації.

Сучасні виклики та умови війни змушують нас бути максимально реалістичними: безпека в закладах освіти - це не просто наявність тривожної кнопки, це комплексна культура безпечної поведінки.

Тому в освітній мережі області триває щоденна робота з формування безпечного освітнього простору для усіх учасників освітнього процесу шляхом будівництва/реконструкції/ дооблаштування захисних споруд цивільного захисту, реформування системи шкільного харчування, закупівлі шкільних автобусів, запровадження архітектури безбар'єрності та педагогічної підтримки.

Заклади освіти є одними з найбільш вразливих об'єктів з точки надзвичайної ситуації. Надзвичайна ситуація в умовах воєнного стану може виникнути у будь-яку хвилину та призвести до загрози здоров'ю і життю учасників освітнього процесу. Тож для Одещини, як прифронтового регіону, питання безпеки є абсолютним пріоритетом.

На території Одеської області функціонує 707 закладів загальної середньої, 800 дошкільної, 96 позашкільної, 24 професійної, 37 фахової передвищої, 17 вищої освіти та 43 інклюзивно-ресурсні центри.

У ситуації небезпеки, щоб зберегти здоров'я і життя дітей, їх слід швидко евакуювати в безпечне місце.

Тому одним із головних критеріїв безпечного освітнього середовища сьогодні є наявність у закладі освіти укриття цивільного захисту населення та його облаштування відповідно до вимог, що дає можливість збереження життя та здоров'я учасників освітнього процесу під час перебування їх в закладах освіти.

Упродовж 2025-2026 навчального року в освітній мережі здійснювалися заходи щодо удосконалення фонду захисних споруд цивільного захисту (у тому числі найпростіших укриттів).

На даний час будівельні роботи завершені на 140 об'єктах (86 закладів загальної середньої та 54 закладів дошкільної освіти).

За інформацією органів управління освітою районних державних (військових) адміністрацій для укриття учасників освітнього процесу використовується 1400 споруд цивільного захисту (без урахування закладів приватної форми власності) різних типів для 310,2 тисяч учасників освітнього процесу.

У закладах освіти посилено заходи безпеки, що передбачає, у тому числі, жорсткий контроль доступу на територію закладів освіти, необхідність огорожі, посилення поліцейської присутності та обмеження доступу сторонніх осіб.

Формування культури безпеки життєдіяльності дітей та молоді в освітній мережі Одеської області реалізуються через проекти «Класи безпеки», «Мобільні (пересувні) класи безпеки», «Рух юних рятувальників-пожежних (ДЮРП)», проводиться інформаційно-роз'яснювальна робота з усіма верствами населення, зокрема в освітньому середовищі.

Для захисту прав і законних інтересів учасників освітнього процесу у закладах загальної середньої освіти Департаментом та органами управління освітою спільно з представниками Національної поліції в Одеській області впроваджується проєкт «Служба освітньої безпеки» (далі – СОБ).

Інспектори СОБ у взаємодії з адміністраціями закладів загальної середньої освіти, педагогічними працівниками, учнями та їх батьками працюють над запровадженням необхідних безпекових заходів, формуванням культури безпеки учасників освітнього процесу та виконують три основні функції – правоохоронну, наставницьку та просвітницьку.

На кінець навчального року працювало 168 таких інспекторів СОБ, з них 98 – у закладах освіти територіальних громад області, 70 - в закладах освіти Одеської міської ради.

З метою формування компетентностей безпеки у здобувачів освіти, в частині підвищення рівня обізнаності з питань дій в умовах надзвичайних ситуацій, правил пожежної та мінної безпеки, цивільного захисту, правової поведінки, запобігання конфліктам та правопорушенням, безпечної поведінки в інтернеті, надання домедичної допомоги продовжує формуватися та удосконалюватися мережа класів безпеки, наразі працює 592 таких класи.

Водночас здобувачі освіти залучалися до профілактичної роботи з використанням мобільних (пересувних) класів безпеки, діяльність яких координують фахівці ДСНС.

У закладах освіти постійно проводиться перевірка евакуаційних виходів, коридорів, тамбурів, сходових; розроблено план евакуації, згідно якого чітко розподілено обов'язки персоналу на випадок виникнення пожежі; проводяться практичні заняття з відпрацюванням планів евакуації в надзвичайних ситуаціях, зокрема, під час оголошення повітряної тривоги. Педагогічні працівники та учні знають свої обов'язки під час сигналу повітряної тривоги та чітко дотримуються алгоритму дій щодо переходу в укриття.

Департаментом спільно з органами управління освітою районних військових адміністрацій системно здійснюється моніторинг стану дотримання безпекових вимог у закладах освіти.

На кінець навчального року:

- організовано охорону об'єктів закладів освіти із залученням підрозділів Управління поліції охорони (фізична присутність) на 215 об'єктах закладах дошкільної та загальної середньої освіти; на 254 об'єктах - організовано охорону закладів освіти іншими суб'єктами охоронної діяльності, 1075 об'єктів охороняються штатними працівниками закладів;

- на 1140 об'єктах встановлено «тривожну кнопку» з виходом на пульт реагування підрозділу поліції охорони;

- 771 об'єкт забезпечений системами протипожежного захисту;

- 889 об'єктів повністю облаштовані огорожею, 276 – частково;

- на території 651 закладу освіти запроваджено пропускний режим з неможливістю доступу сторонніх осіб, у 168 – із залученням інспекторів Служби освітньої безпеки;

- у 85 закладах освіти встановлено 125 металодетекторів (67 стаціонарних та 58 ручних);

- у 1312 закладах затверджені правила доступу і перебування учасників освітнього процесу на території та в приміщеннях закладу освіти.

Не дивлячись на великий обсяг проведеної роботи, ситуація щодо фактів негативних явищ у серед дітей є вкрай невтішною.

Збільшується кількість випадків скоєння самогубств дітьми, спроб покінчити з життям шляхом самоушкоджень, мають місце випадки жорстокого поводження серед дітей та по відношенню до дітей. Збільшилася кількість скарг з приводу насилля, булінгу.

Не обійшла проблема вербування підлітків кураторами рф через соціальні мережі та месенджери і Одеську область.

До того ж в умовах війни, дистанційної освіти, а на даний час – літніх канікул, збільшується кількість випадків небезпечної поведінки дітей в мережі Інтернет, соціальних групах, що загрожує життю, здоров'ю та безпеці здобувачів освіти.

Літні канікули лише розпочалися, але факти нещасних випадків, у тому числі зі смертельними наслідками, мають місце. Ці нещасні випадки зумовлені недотриманням правил дорожнього руху, утопленням, вжиттям алкогольних напоїв тощо.

Під час війни батьки, зазвичай, зосереджені на виживанні, вирішенні безпекових питань та проживанню особистих та родинних історій війни. Тому приділяють менше уваги дітям, яким доводиться самотійно шукати сенс у тому, що відбувається.

Зокрема це стосується і впливу на дітей соціальних мереж, Інтернету та залучення з їх до різного виду правопорушень проти державності, і проти власного життя.

Стрімкий розвиток нових технологій відтворення сучасних інформаційно-комунікативних потоків зумовлюють принципові зміни в системі управління ризиками інформаційної безпеки. Саме тому велику увагу потрібно приділяти питанню профілактики кібербулінгу в сучасному суспільстві.

Важливим аспектом профілактики і протидії булінгу в колективах є належним чином розроблена та реалізована у кожному закладі освіти антибулінгова політика, що охоплює всіх учасників освітнього процесу. Кожен працівник закладу має знати про антибулінгову політику та неухильно дотримуватись правил і процедур, встановлених нею.

Найбільша проблема булінгу - це ілюзія порядку. Коли конфлікт намагаються «згладити», щоб не псувати імідж закладу. Але пам'ятаємо: приховане цькування не зникає - воно стає токсичним і некерованим.

Сьогодні внесло корективи в освітній процес та незмінним лишилося те, що усі ми маємо працювати заради безпеки та розвитку наших дітей.

Війна – надзвичайно складний час для усіх, а діти потерпають від неї найбільше. Адже їхня безпека, добробут та доступ до освітніх послуг під загрозою через жажливі події, які наразі відбуваються в нашій країні.

У стані війни діти належать до найвразливішої категорії населення. Перебуваючи в небезпеці, в тривалому стресовому стані, дитина позбавлена нормальних умов для розвитку та освіти.

Заклад освіти відіграє важливу роль у створенні умов для здобуття учнями та ученицями знань в безпечному освітньому середовищі, формуванні ставлень та навичок, які потрібні, щоб уникнути та запобігти проявам насильства, безконфліктного спілкування, ненасильницької поведінки.

Проте впоратися з цією проблемою вони можуть тільки завдяки системному підходу та підтримки керівництва школи, батьків, представників місцевих органів влади та громадських організацій, а також із залученням та участі дітей та молоді.

У нинішніх умовах безпека дітей - це не абстрактне поняття, а щоденна навичка. Дуже важливо, щоб кожна дитина розуміла, як діяти, якщо вона бачить людину зі зброєю або чує постріли на вулиці.

Наказом МОН від 11.02.2026 № 243 затверджені Типові правила доступу до шкіл, тепер такі правила є обов'язковими для кожного закладу, пропускний режим, перебування сторонніх осіб тепер суворо регламентоване.

У межах місяця обізнаності про ментальне здоров'я (травень), тижня протидії негативним явищам у дитячих колективах (травень) проведено відповідну просвітницьку роботу з учнями про мінну безпеку, булінг, загрози в інтернет-просторі, до занять були залучені представники Національної поліції, ДСНС, служб у справах дітей.

Перед початком літніх канікул організовано спільні профілактичні зустрічі зі здобувачами освіти, екскурсії до підрозділів поліції, проведені практичні заняття з дотримання правил безпечної поведінки в різних життєвих ситуаціях.

Діти та педагоги долучалися до профілактичних та просвітницьких заходів з питань правил кібербезпеки у межах проєкту «Цифровий щит України».

У травні здобувачі освіти закладів освіти Одещини долучилися до проведення заходів I етапу Всеукраїнського тижня безпеки дорожнього руху. Такі заходи є важливою складовою формування безпечного освітнього середовища, розвитку лідерських якостей, відповідальності, взаємопідтримки та поваги до професії рятувальника.

З нагоди Міжнародного дня протидії булінгу у закладах освіти проведено ряд тематичних заходів із залученням фахівців соціально-психологічних служб, представників поліції, служб у справах дітей.

Таким чином, у закладах поводить інформаційно-просвітницька діяльність та забезпечується діяльність щодо посилення безпекових компетентностей в учасників освітнього процесу.

На кінець навчального року практичні психологи працювали у 679 закладах (установах) освіти, соціальні педагоги - у 491.

585 фахівців соціально-психологічних служб закладів пройшли підготовку для роботи з дітьми та родинами, що опинилися у кризовій психологічній ситуації, з профілактики ментального здоров'я.

З початку 2026 року проведено 4639 навчань учасників освітнього процесу з питань запобігання ризикам, пов'язаними із вибухонебезпечними та підозрілими предметами.

З початку навчального року 26 893 працівники пройшли підвищення кваліфікації з безпекових питань, питань базових психологічних втручань, основ психологічної самодопомоги і прав, свобод та обов'язків.

Усі учасники освітнього процесу залучені до заходів з питань безпечної поведінки, порядку дій у випадку виявлення підозрілих предметів, дотримання вимог пожежної безпеки, відпрацювання сигналу «Повітряна тривога».

Створення безпечного середовища - це не опція чи рекомендація, а прямий обов'язок, підкріплений нормами закону.

Безпека - це не наявність документа, а здатність захистити дитину в момент загрози. У період повномасштабної війни пріоритетом є не формальне виконання вимог, а реальна безпека учасників освітнього процесу, перевірена дієвістю укриттів, готовністю персоналу та здатністю діяти в умовах надзвичайної ситуації. То ж умови навчання в усіх закладах мають бути не лише сучасними та якісними, а й безпечними - навіть у час війни.

Начальник відділу корекційної освіти,
соціальної роботи та взаємодії з
інклюзивно-ресурсними центрами
Департаменту освіти і науки Одеської
обласної державної адміністрації

Оксана УГЛІК